

Aleksandra Błaszczak

"Działalność
propagandowo-informacyjna władz
powstańczych (1794, 1830-1831,
1863-1864)", Marek Jaeger, Lublin
2002 : [recenzja]

Niepodległość i Pamięć 11/1 (20), 341-343

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Recenzja pracy Marka Jaegera, *Działalność propagandowo-informacyjna władz powstańczych (1794, 1830-1831, 1863-1864)*,
Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego,
Lublin 2002, ss. 308.**

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wydało w 2002 roku pracę Marka Jaegera pt. *Działalność propagandowo-informacyjna władz powstańczych (1794, 1830-1831, 1863-1864)*. Autor niniejszej publikacji podjął się realizacji niezwykle ambitnego zadania, jakim niewątpliwie jest wszechstronne przedstawienie działalności agitacyjno-informacyjnej przed oraz w czasie polskich powstań narodowych. O randze tego zagadnienia nie trzeba chyba nikogo przekonywać, gdyż od tego, jak była prowadzona propaganda, w dużej mierze zależało powodzenie nadrzędnego celu, jakim było „wybicie się na niepodległość”. Do tej pory w historiografii polskiej brakowało opracowania tego tematu w tak szerokim zakresie chronologicznym. Oczywiście w wartościowych opracowaniach była mowa o skuteczności propagandy powstańczej, ale zawsze tylko w odniesieniu do poszczególnych zrywów niepodległościowych¹.

Już we wstępie autor podaje definicję propagandy oraz opisuje warunki, które musiały być spełnione, aby działalność agitacyjno-informacyjna mogła się pomyślnie rozwijać. Jaeger słusznie zwraca uwagę, że na zagadnienie propagandy składa się wiele różnych aspektów, m.in.: metody, środki, kadry oraz sposoby przepływu informacji. Autor nie zajmuje się tymi wszystkimi problemami dokładnie, a jedynie przedstawia je w zarysie, aby można było zrozumieć całokształt działalności władz powstańczych. Jaeger koncentruje się głównie na organizacji służb propagandowych w latach 1794, 1831 i 1863.

Omawiana praca ukazuje nam działalność propagandowo-informacyjną na terenach wszystkich trzech zaborów oraz w tzw. prowincjach zabranych. Jednak autor sporo miejsca poświęca także agitacji propowstańczej prowadzonej w Anglii, Francji i w poszczególnych państwach niemieckich. Należy oczywiście zaznaczyć, że w książce największy nacisk położony jest na działalność propagandową w zaborze rosyjskim. Wynika to z tej prostej przyczyny, iż zawsze stamtąd rozchodziły się na inne tereny dążenia niepodległościowe, a ziemie zaboru pruskiego i austriackiego stanowiły pewnego rodzaju zaplecze dla wszystkich powstań.

Marek Jaeger przedstawia również organizację propagandy przed powstaniem krakowskim w 1846 roku, jakkolwiek nie wyszczególnił tego zrywu narodowego w samym tytule pracy. Autor jednak sądzi, że konieczne jest odwołanie się do powstania 1846 roku, aby zrozumieć poczynania władz powstańczych w 1863 roku.

¹ W. Tokarz, *Sprzysiężenie Wysockiego i Noc Listopadowa*, Warszawa 1980; S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1983; B. Szyndler, *Insurekcja kościuszkowska*, Warszawa 1994.

Niezwykle wartościowe, a zarazem interesujące są te partie książki, w których autor naświetlił kwestię współpracy duchowieństwa z władzami powstańczymi. Jaeger słusznie podkreśla, że przywódcy powstania celowo nakładali na duchowieństwo obowiązek głoszenia haseł wolnościowych, ponieważ to oni właśnie mieli największy wpływ na postawę prostego ludu, od udziału którego zależał w dużej mierze końcowy wynik walki.

Niewątpliwie warto także zwrócić uwagę na rozdział poświęcony kontrpropagandzie rosyjskiej oraz pruskiej.

Moim zdaniem w publikacji tej pewnym mankamentem jest zbyt zdawkowe podsumowanie, w którym brak rzetelnych wniosków, co do problemu efektywności prowadzonej propagandy. Postulowałabym także, aby autor odwołał się m.in. do artykułu Dariusza Rolnika², który porusza interesujące nas kwestie.

Niestety, praca ta nie jest również pozbawiona dość sporej ilości błędów, których w publikacji naukowej być nie powinno. Już na str. 16 w przypisie 31 jest źle podany tytuł gazety: „Journal Historique des Evenements qui out eu lieu a Varsovie depuis le 17 Avriel 1794” – a winno być ont. Także na str. 219 w przypisie 168 napisano Krauschar, a powinno być Kraushar. Na str. 268 w wykazie prasy z 1794 roku popełniono błąd w tytule: „Warschauer Zeitung für polens freie Bürger”, a powinno być Polens. Na str. 281 źle został podany tytuł artykułu H. Eile – „Wybuch powstania listopadowego w świetle współczesnej prozy niemieckiej”, a ma być „prasy”. Na str. 282 zaś napisano, iż ostatnim naczelnikiem Warszawy był Wankiewicz, a przecież winno być Waszkowski. Na str. 285 napisano, iż autorem pracy pt. *Kuria rzymska a polski ruch narodowowyzwoleńczy* jest Piwowarski, a ma być Piwowski. Na str. 288 podano, że Turowska napisała artykuł dotyczący działalności politycznej Krakowskiego, a powinno być Krukowieckiego. Również na str. 289 została podana błędna informacja, że autorem prac: *Wolność druku w powstaniu listopadowym i Walki wewnętrzne ugrupowań politycznych w powstaniu listopadowym 1830-1831* jest owa pani Turowska, a przecież jak wiadomo napisał je W. Zajewski. Na str. 289 M. Jaeger źle napisał nazwisko autora recenzji z prac Zajewskiego: *Ideologia i rola polityczna „Nowej Polski” w powstaniu listopadowym oraz „Sandomierzanin” – nieznanne pismo z okresu powstania listopadowego*. Są to, niestety, tylko niektóre błędy i postulowałabym, aby przy ewentualnym wznowieniu pracy autor je wyeliminował.

Na str. 9 autor błędnie podaje nazwisko pisząc Igölstrema, wiadomo że ma być Igelströma. Na str. 19 autor pisze pod Wieniarami, a wiadomo, że ma być Winiarami. Na str. 122 autor pisze Łukaszewski, a powinno być Łukaszewicz. Na str. 6 powinno być Słomkowskiej, nie Słomkowskiego. Na str. 208 autor podaje błędnie, że praca Barzykowskiego była wydana w Poznaniu 1983, powinno być napisane Poznań 1884. Na str. 267 widnieje błędny zapis: nie może być Rymsza, tylko Rymszyna. Na str. 268 jest podane, że *Tajną Korespondencję z Warszawy 1792-1794* wydał Mościcki z Zahorskim, co jest ewidentnym błędem. Na str. 276 jest błędny zapis Forsnter. Na str. 281 jest błędny zapis Grynswaser.

Jak można było było napisać na str. 286, że prace *Francja a Polska w 1831 r. i Anglia a sprawa polska w latach 1830-1831* napisał Rozdolski a nie Józef Dutkiewicz? Źle został również podany tytuł na str. 285: Olszanowski K., *Znaczenie i rola czasów w kształtowaniu opinii publicznej*. Winno przecież być: Olszański K., *Krako-*

2 D. Rolnik, *Agitacja propowstańcza przed polskimi zrywami niepodległościowymi 1794, 1830 i 1863 roku – formy i kręgi społecznego oddziaływania – próba porównania* [w:] *Polskie powstania narodowe na tle przemian europejskich w XIX wieku*, pod red. A. Barańskiej, W. Matwiejczyka, J. Ziółka, Lublin 2001.

wski „Czas” wobec powstania styczniowego. Na stronie 9 jest podane, że listy Buchholtza z okresu powstania zostały opublikowane w roku 1863, a jak wiadomo zostały wydane dopiero w 1983 roku. Skąd ta pomyłka i to o 120 lat? Na str. 283 jest napisane: Kraushar, *Życie potoczne Warszawy w oczach listopadowych*, wiadomo, że ma być w czasach listopadowych.

Mimo tych usterek, dobrze się stało, iż na rynku wydawniczym pojawiła się wreszcie pierwsza próba syntetycznego ujęcia zagadnienia dotyczącego akcji informacyjno-propagandowej, której celem było pozyskanie jak największej rzeszy zwolenników idei walki zbrojnej.

Aleksandra Błaszczak